

Gatazka, normalizazioa eta feminismoa

Zuriñe Rodriguez

UPV/EHUko Politika eta Administrazio Zientzia Saileko ikerlaria

Euskal Herriko gatazkaren irakurketa feministaz hitz egitea, zaintzaz, gorputzaz, botere harremanez, esparru publiko eta pribatuaz, identitateaz, pribilegioaz, hegemoniaz eta subalternitateaz hitz egitea da. Euskal Herriko gatazken irakurketa feminista bat egitea ez da soilik emakumeek zein gizonek gatazkan izan duten paperaz aritzea (eta aldi berean bada). Irakurketa feminista egiten dugunean, gatazken teoria egiten ari gara, euskal gatazka bera osotasunean irakurtzeko saiakera.

Hori dela eta, Euskal Herriko gatazken irakurketa feministetan –ez dago irakurketa feminista bakar eta homogeenoa bat; ezta gatazka bakar eta homogeenoa bat–, ETAz, biolentziaz, errepresioaz, kartzelaz, estatuaz, Espainiaz, bakeaz, eta abarrez hitz egin beharko dugu. Hori lortze aldera, kontzeptu bakoitza birdefinitu beharko dugu, errealitatea eta gatazkek ulertzeko beste marko interpretagarriago eta lagungarriago bat proposatuz.

Egungo nazioarte mailako zein Euskal Herriko testuinguru politiko, sozial eta ekonomikoak, euskal gatazka armatuaren irakurketa eta kritika feminista beharrezkoa ez ezik, osoena, konplexuena, eztabaidatuena, kolektibizatuena eta egitaratuena izatea ahalbidetzen du. Aldi berean, Euskal Herrian

mugimendu feministaren indartze prozesu bat gertatzen ari da, eta horrek dakartzan ondorioak biziki lagungarriak izaten ari dira, eta izango dira, gatazkaren eztabaidari indarrez eta sakontasunez heltzeko. Gainera, irakurketa bera hegemonikoa bihurtzeko aukera handiak ireki dira. Baina, zein dira aukera horiek? Zergatik da egungo testuingurua biziki lagungarria feminismoarentzat? Nola ari da baliatzen feminismoa aipatutako testuingurua gatazkaren irakurketa berri bat egiteko? Ba al dago euskal gatazkaren irakurketa feminismoaren agenda politikoan? Eta, egotekotan, zein dira egiten ari diren ekarpenak?

Irakurketaren testuingurua: feminismoaren autoritate ukaezina

Azken urteetan euskal mugimendu feministaren artikulazio gaitasuna handitu da, eta horren adibide dira 2014ko abenduaren 13an Ondarroan izandako Emakume Abertzaleen VI. Topaketa Feministak. Bertan 400 emakume bildu ziren, herriko kale guztiak okupatuz, Euskal Herrian bizitzen ari garen egoera berri honetan euskal feminismoaren estrategia zein izango den eztabaidatzeko eta oinarri politiko komun bat adosteko. Feministek, migratzaileek, lesbianek, transek eta bioemakumeek, guztiek batera, euskal feminismoaren aro berri bati hasiera eman zioten.

Momentura arte, euskal feminismoaren artikulazioaren bul-tzatzaile nagusia abortuaren aldeko borroka izan zen; baina Gallardón ministroaren dimisioaren ostean (2014-09-22), borroka horrek ekarri zuen ondareaz baliatuz (emakume gazte askoren atxikimendua eta mobilizazio gaitasuna handitzea), euskal gatazkaren irakurketa feminismoaren agendan indarrez sartzea lortu da. Hori dela eta, VI. Topaketa horiek inflexio puntu kualitatiboa suposatu zutela esan dezakegu, gunea bera estrategiko eta historikoa bihurtuz.

Artikulazio eta atxikimendu gaitasuna handitzeari esker, bestetik, mugimendu feministak mobilizazio erreperitorio

berriak abiarazi ditu (gaueko manifestazioak Donostian, Bilbon edo Iruñean, kasu). Forma berri horiekin bere betiko hizkuntza politikoa eta politika egiteko erak berritu ditu, ilusioa eta desira sortuz batzuengan –atxikimendua zabalduz–, eta harridura beste batzuengan –feministen kontrako biolentzia sinbolikoa eta zuzena handituz–.¹ Hizkuntza forma berri horietan, gatazka armatuetan ohikoak diren hainbat mobilizazio elementu berreskuratatu dira. Formetan emandako aldaketak, eta hemendik aurrera ere eman beharrekoak, antzak izan arren, lau besterik ez ditugu aipatuko hemen.

Hasteko, gorputzak berriz estaltzen hasi dira, batez ere gaueko manifestazioetan. Buruko estalki moreak eta jantzi beltzak erabiliz, identitatea lausotzen da, izengabetasuna berreskuratzen da eta era sinboliko batez klandestinitate eta alegialitate logiketara eramaten gaituzten oroitzapenak suertatzen dira.

Bigarren elementu bat iluntasuna da. Ekintza politikoa, ekintza feminista, alegia, askotan iluntasunean suertatu-ko da (ikus Sagar Moreen Iraultza Hernanin), gaua espazio politiko baliagarri bezala berreskuratuz. Dakigunez, gaua gatazka armatuekin erlazio zuzena duen elementua da; askotan erlazio samingarria, gainera, atxiloketa masiboak gauean izaten baitira normalean.

Hirugarrenik, sua elementu zentrala bilakatzen da mobilizazioetan; baina mugimendu feministak historikoki suari emandako botere araztailea alde batera uzten da (akelarreak, adibidez), eta suak duen suntsitze ahalmenean zentratzen du bere marko ekintzaile berria. Zentzu honetan, manifestazioetan argi-zuziez baliatzen dira feministak, eta espazio publikoetan erreketak egiten dituzte (horren adibide, ‘panpina matxiruloen’ erreketak kolektiboak egin dira Gasteizen edo

Mugimendu feministak mobilizazio errepertorio berriak abiarazi ditu. Forma berri horiekin bere betiko hizkuntza politikoa eta politika egiteko erak berritu ditu

Iruñean). Sua inoiz baino elementu politikoagoa bihurtzen da, haserre kolektiboa erakusten baitu eta autodefentsarako lana-besa bilakatzen baita. Sua, berriz, erasoei zuzenean erantzuteko gaitasuna duen elementutzat jotzen da. Oraingoan, atxiloketa bati ordeztu, jaietan eman daitezkeen eraso sexistei emango zaie erantzuna. Baina, suak, zeharka, Euskal Herriko gatazka armatuaren oroitzapen gogorrenetakoetara proiektatzen gaitu.

Azkenik, identifikatutako laugarren elementu berria lelo feministen berriztapenekin erlazionatuta dago. Hau da, feministek Euskal Herriko gatazka armatuaren urte gordinetan erabili izan diren leloak berreskuratu dituzte eta, berrizendatze prozesu baten ostean, esanahi politiko berria eman diete. «Lesbiana da bide bakarra», «Feminismoa ala hil», «Ante el agresor cóctel molotov» edota «Denok eman behar dugu zerbait etxekoandreek dena eman behar ez dezaten» leloen bitartez, egungo errealitatea bera berrinterpretatzen dute; hori bai, betiko errealitatean –errealitate gatazkatsuan– ohikoa izan den diskurtsoa baliatuz, marko propioa sortu dute.

Baina, zergatik egiten diete etengabeko erreferentzia euskal mugimendu feministaren mobilizazio forma berriek urteetan zehar gatazka armatuaren baitan garatu diren logika, ekintza eta mobilizazio markoei? Eta, batez ere, zertan laguntzen edo oztopatzen du horrek Euskal Herriko gatazkaren irakurketa feminista?

Etengabeko erreferentziak eginez, oharkabea, gatazka armatuaren narratibekin hitz egiten dute feministek. Leloekin

jolastuz, buruko estalkiak berreskuratuz edota sua elementu suntsitzaile gisa erabiliz, gatazkan bizitako hainbat sentsazio mobilizatzea lortzen dute (horietako asko mingarriak izanik; adibidez, beldurra edo identitate falta). Berreskuratzeaz gain, berrinterpretatu egiten dituzte, eta horrekin lortzen dena da gatazkaz hitz egiten hastea baina beste modu batez. Maila formal batean eztabaidatu ordez, kalean eta gorputzarekin hasten da eztabaida. Ekintza kolektiboaren bitartez, gatazkan sortu diren narratiba androzentrikoak narratiba feminista bihurtzen dira. Hau da, emakumeak dira espazio publikoa okupatuko dutenak, gauean suarekin jolastuko direnak eta leloak asmatuko dituztenak. Hizkuntza androzentrikoa hizkuntza feminista bihurtuz, eztabaidak hastea askoz errazagoa da. Mekanismo horien bitartez, gatazka feminismotik irakurtzeko prozesuari hasiera ematen zaio; eta, prozesuan betiko markoetan dauden elementuez baliatuta, gatazkan ireki diren hainbat zauri sendatzen hasten dira.

Gatazka armatua bizi izan duten beste herrietako mugimendu feministek bezala –Kolonbiako ‘Ruta Pacífica’-ko emakumeak (Sánchez, 2013) edo Guatemalakoak (CALDH, 2014)–, ekintza kolektibo feminista gatazkan jasandako minen eta biolentzien sendatze prozesu bihurtzen da. Euren hizkuntza erabiliz, eztabaidatu, hitz egin eta pentsatzeko prozesuak ahalduz dituzte. Kolektiboki jarduteak ematen duen plazeraren bidez (panpina matxirulo bat erretzea, adibidez), gatazkaren ondorioz jasaten den indarkeria patriarkalaren identifikazioa eta ezaugarritzea era eraginkorrago eta kolektiboagoan burutzen da.

Beraz, jendartearentzat baliagarria izango den gatazkaren irakurketa askotarikoa egiterako orduan, feminismoak erakusten digun lehenengo gauza irakurketa hau da, prozesuan bertan arreta ipini beharko dugula. Hau da, narrazio eta pentsatzeko prozesuak berak gatazkarekin mantentzen dugun erlazio samingarria txikitzeko lagungarria izan behar duela, eta, aldi berean, gatazkan esperimendatutako plazer politiko eta bitalak mahaigaineratzeko balio beharko digula. Hala ez

balitz, gatazkari buruzko irakurketa beste irakurketa bat besterik ez izateko arriskua dago. Kritikoa eta konplexua, agian, eta mahai gainean generoaren inguruko botere erlazioak jarriko lituzkeena, baina botere desoreka horiek sendatzeko balioko ez diguna. Hori dela eta, 'gatazka osteko' egoera batean, genero desoreka horri etorkizuneko perspektiba batekin aurre egingo lioketen politika publikoak sustatzeko arriskua dago, iraganarekin lasaitasunez eta zintzotasunez solastu barik. Hau da, 'bakean dagoen gizarte berriari' adabakiak ipintzekoa, baina 'gizarte gatazkatsu eta zaharraren' egituretan sakonki sartu gabe.

Hizkuntza eta lanabes berri horietaz baliatuta, inoiz Euskal Herrian izan ez duen autoritatea du egun feminismoak. Subjektu politikoa izatetik subjektu estrategikoa izatera igaro da, beste aktoreek gatazkaren irakurketan duten hegemoniari aurre egiteko eta eurekin eztabaidatzeko ahalmena lortuz.

Euskal gatazkari
buruzko irakurketa
konplexuagoak
eta argigarriagoak
burutzen
dituzten ikerketa
feministak geroz eta
ugariagoak dira

Aldi berean, gainera, euskal gatazkari begira, akademian ere autoritate feminista bat sortu da eta dagoena indartzen ari da. Autoritate berri hori, gaztea izateaz gain, mugimendu feministan murgilduta dago. Horren ondorioz, euskal gatazkari buruzko irakurketa konplexuagoak eta argigarriagoak burutzen dituzten ikerketa feministak geroz eta ugariagoak dira, momentura arte landu gabeko ikerketa lerro berriak irekiz eta

nagusi izan diren irakurketekin zuzenean talka sortuz. Euskal autoritate akademikoa, beraz, lausotu egin da, gizonezkoen erabateko erreferentzialtasunarekin bukatuz.

Horren adibide baliagarri eta interesgarria Bilgune Feministako kide den Oihana Etxebarrieta burutzen ari den ikerketa da. Etxebarrietak, hainbat emakume preso politiko ohien esperientziaz baliatuta, galdera sakon bati heltzen dio:

erlazio afektibo sexualak espetxe garaian askatasun gune edo une? (Etxebarrieta, 2013). Gure sozializazioan oso presente dagoen instituzioa da kartzela. Analisi politikoetan erreferentzia asko egiten ditugu kartzelari buruz; baina, inoiz ere ez diogu arreta ipintzen –edo oso gutxitan, behintzat– sexualitateak, amodioak edo bikote harremanak nola gertatu diren era kritiko batean aztertzeari; eta hori, besterik ez, gatazkaren irakurketa feminista egitea da.

Kartzelan nola maitatzen edo larrua jotzen dugun analizatzek gatazkarekin zerikusi handia du, gatazka bera delako kartzelara eraman gaituena. Baina, aldi berean, horrelako analisi bat egiteak gatazkan izan diren botere harremanak ulertzeko baliagarriagoa izan daiteke, baita sistema patriarkalarekiko gertatu diren hausturak azaltzeko ere. Esaterako, kartzelaldia amodio erlazio berriak eta transgresiboagoak bizitzeko gune aproposa izan daiteke, erlazio lesbikoak izateko edo polimaitasuna praktikatzeko, adibidez. Kasu honetan, gatazka armatuaren ondorioz, edo, hobe esanda, gatazka armatuari esker, patriarkatua mantentzeko oinarrizkoak diren bi elementurekin apurtzen da batzuetan: heteroarauarekin eta monogamia inposatuarekin. Gatazkek irakatsi digun gauza da hori. Eta ‘normalizazio’ egoera batean lagungarria eta berreskuragarria izan daiteke, sistema patriarkala hausteko jadanik praktika batzuk inplementatu izan ditugulako gatazkaz baliatuz.

Beste batzuetan, ordea, neska asko, mutil-laguna presoan izanda, erlazioari denboran eustera behartuak sentitu izan dira «maitasunak dena gainditu dezake» mito erromantikoa aitzakia hartuta eta kartzelan dagoena ‘gudaria’ delako. Kasu horretan, aldiz, gatazka armatuari esker sistema patriarkala elikatu eta indartu egin da, eta hori ere kontuan izan beharko genuke gure etorkizuna eraikitzerakoan. Analisi hori adibide hartuta, feminismoa gatazkaren irakurketan egiten ari den saiakeraren sakontasuna ikus daiteke.

Hori guztia gutxi bada, gainera, akademia eta mugimenduaren arteko elkar ezagutza trukatzeko eta sortzeko guneak

eraikitzen ari dira nonahi. Adibide bakar bat aipatzearren, Iruñean UEUko udako ikastaroen barruan antolatutako 'Euskal Herriko gatazkaren irakurketa, etorkizuneko bake feministaren bidean' ikastaroa dugu (2015-07-20/21).² Bi egunetan, bake eta gatazka kontzeptuei errebisio kritiko feminista bat egin zitzaien, batetik, militantzia eredu androzentrikoak identifikatu zituzten, bestetik, eta euskal iruditeria patriarkalei buruz solastu zuten, azkenik.

Testuinguru hori guztia ikusita, ukaezina da euskal feminismoak egun lortu duen autoritate eta analisirako gaitasuna, Euskal Herriko aktore garrantzitsuenetariko bat bihurtuz. Kritikak eta ekarpenak feminismoaren esparru guztietatik gauzatzen ari dira eta begirada/errebisio propio feministak jadanik gizarteratzen hasi dira.³ Baina, zein dira feministok Euskal Herriko gatazkari egiten dizkiogun ekarpenak?

Bakea da emakumea, gizona da biolentzia

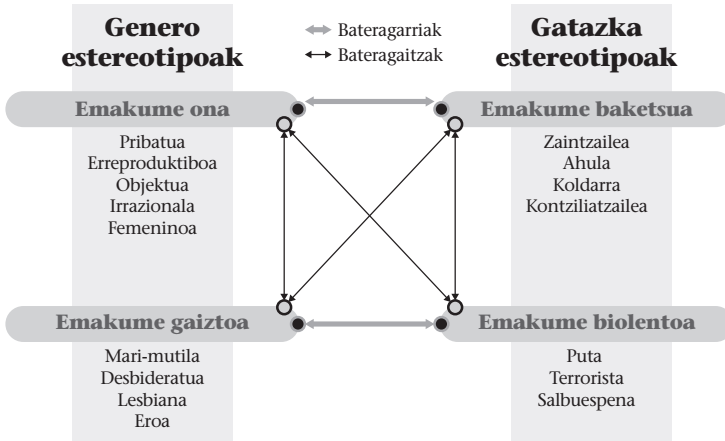
Jendarte patriarkala jendarte binomikoa da. Bertan, emakumeak eta gizonak fabrikatzen dira eta bakoitzari ezaugarri zehatz batzuk esleitzen dizkiogu. Emakumea da gizona ez den hori guztia. Gizona publikoa, produktiboa, subjektua, razionala eta maskulinoa da; emakumea, ordea, pribatua, erreproduktiboa, objektua, irrazionala eta femeninoa. Ezauzarri horiek guztiak betetzen ez dituzten gizonak maritxuak dira, ez gizonak, alegia. Hau da, emakumeak izateko arriskuan dauden gorputzak bihurtzen dira. Emakumeen kasuan, putak, mari-mutilak, desbideratuak, gaiztoak, lesbianak eta eroak dira; ez emakumeak (Wittig, 1973). Baina 'ez emakumea' izateak ez du inola esan nahi gizona bihurtzeko arriskuan egotea; 'ez emakume' izatea zigor sozialera, ostrazismora eta kartzelara (emakume presoak 'ez emakumeak' dira) eramango gaitu (Lagarde, 2003).

Gatazka armatu batean murgilduta dabilen jendartearen ere binomikoa da. Gatazka batean bizi den herria biolentzia normalizatzen duen herria da (Rodríguez, 2015), eta biolentzia

bakea ez den hori guztia bezala ulertu izan dugu tradizional-ki. Jendarte patriarkal batean, bakea vs biolentzia binomioan, bakea emakumeei eta biolentzia gizonari esleitzen dizkiegu, bakearen ezaugarri estereotipiko guztiak emakumeei inposatuz eta biolentziarenak gizonari:

Bakea	Biolentzia
<i>Emakumea</i>	<i>Gizona</i>
Baketsuak	Biolentoak
Zaintzaileak	Gudariak
Ahulezia	Indarra
Koldarkeria	Ausardia
Kontziliazioa	Borroka
Amodioa	Odolzaletasuna
Hitzak	Armak
Ikusezinak	Heroiak

Gatazka armatuan gizonari zein emakumeei ezaugarri zehatz batzuk gehitzen dizkiegu, zuzenean gatazka definitzeko lagungarriak izango zaizkigunak (ikus goiko taula). Horrela, edozein jendarte patriarkalean, genero estereotipoen gatazka estereotipoak gehitu behar dizkiegu. Gatazkan ere emakumeak eta gizonak fabrikatuko ditugu, baina fabrikazio prozesua (sexualizazio prozesua) askoz konplexuagoa izango da. Emakumeek aldi berean gauza asko izan behar dutenez, kategoria binomikoak bikoizten dira eta euren arteko tentsioak eta bateraezintasunak handitzen dira. Ezaugarrien arteko konpatibilitateak, ordea, gutxitu egiten dira. Esaterako, gatazka armatuan emakume on bat fabrikatzen dugunean, aldi berean emakume baketsua sortzen ari gara. Baina, emakume baketsua ezin da emakume biolentoa izan, eta biolentoa den heinean ez da ona izango, gaiztoa baizik. Emakume gaiztoa, orduan, beti emakume biolentoa izango da (ikus hurrengo irudia). Iruditeria kolektiboan gudariak onak dira, baina biolentzia erabil dezakete; orduan, emakume bat gudaria izan daiteke? Gatazkan fabrikatutako gizonak gizonagoak izango dira, maskulinoagoak eta arragoak. Aldiz, emakumeak emakumeagoak izango dira; beraz, maskulinitate eta feminitate normatiboen blindaje bat gertatuko da gatazka eremuetan.

Hori guztia kontuan izanda, gatazka armatua espazio publikoan gudariak armekin ausardia eta razionaltasunez gauzatu duten borroka izango da. Gizonen agertoki politiko eta sinbolikoa, beraz, bere maskulinitatea indartu eta eraikitzeko gune aproposenatarikoa. Gizon batzuek osatzen dute gatazka eta beste gizon batzuen kontra borrokatzen dute. Gatazka euren bada, bakea ere euren izango da ia ziur: gizonen bakea gizonen erakia eta gizonen bideratua egongo da soilik. Zuen bakea (gizonena) ez da inolaz gurea (emakumeena) izango.

Jule Goikoetxearen aburuz, bakea eta gatazka patriarkatutik pentsatu izan dira, eta horren ondorioz ideologia androzentriko batetik definitu diren kontzeptuak dira. Sistema patriarkal batean bakean bizi den jendarte gatazka eta biolentzia ezarekin elkarbizitzen den komunitate bezala ulertu dugu. Gizarte baketsua da gizarte normala, eta gatazkatsua anormala. Feminismoak sistema patriarkala sistema biolento bezala definitzen duen heinean, bakea utopia androzentriko bat besterik ez da izango; existitzen ez den hori, emakumeentzako behintzat. Zergatik? Sistema patriarkal batean emakumeen kontrako biolentzia norma delako, hau da, egoera normala, egoera baketsua. Biolentzia pairatzea eta bakean bizitzea ez da inolaz bateraezina patriarkatuan (Goikoetxea, 2015). Beraz, Euskal Herriko bakeak, edo normalizazioak, ez du inolaz emakumeen bakea ekarriko, hiltzen eta biolentzia pairatzen jarraituko dugulako.

Baina, nola aldatu egoera hori? Gatazkaz hitz egin baino, gatazkei buruz hitz egin behar dugu. Hau da, gatazka bakoitza ezaugarritu (armatua, lan eremukoa, emakumeen kontrakoa, ekonomikoa...) eta denei izaera politikoa eman. Ez dago gatazka bakar bat; badago gatazka hegemoniko bat (armatua), eta besteak subalternoa bezala identifikatu ditugu (laborala, ekologikoa...). Gainera, subalternitate horren barruan ere badaude batzuk besteak baino hegemonikoagoak direnak –laborala migrazioarena baino garrantzitsuagoa da–. Patriarkatuaren ondorioko gatazka bazterrean egon den gatazka izan da beti, ia ikusezina. Feminismotik erdigunera pasatzeko eta gatazka hegemonikoarekin erlazionatzeko erantzukizuna dugu. Horretarako, gatazka armatuan egon diren identitate androzentrikoak eta identitate horiek gatazkan bete duten tokia zein izan den identifikatzeko gai izan behar dugu.

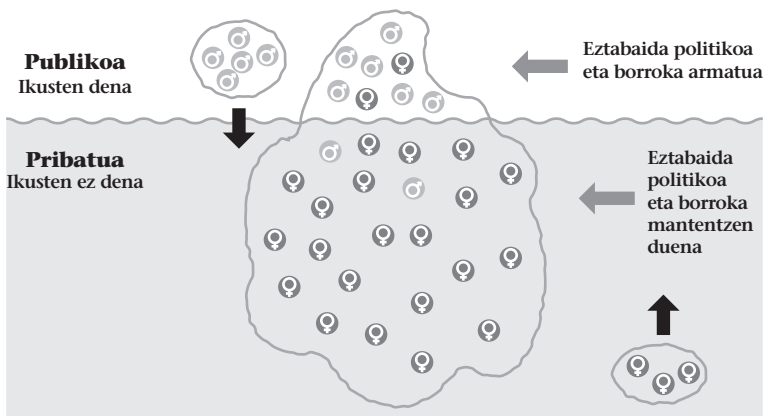
Izozmendiaren metafora

Euskal Herriko gatazkek izozmendi baten antza du: ikusten den atal bat du (publikoa), eta ur azpian dagoen beste bat (pribatua). Biek existitu behar dute izozmendiak iraun dezan, baina kanpotik begiratzen dugunean, hau da, irakurketa patriarkal batetik begiratzean, goikoa bakarrik existitzen dela pentsa dezakegu. Goiko atalean eztabaida politikoa eta

borroka armatua gertatzen da, eta behekoan, bitartean, eztabaida eta borroka horri eusten zaio. Ur azpian, gatazkan parte hartuko duten gorputzak elikatzen eta janzten dira, arropa garbitzen zaie..., eztabaida eta borrokarako prestatzen dira. Prestaketa hori beste gorputz batzuek egiten dute, noski. Maitatuak, laztanduak eta bihotz arinduak ailegatzten dira gorputz horiek gehienetan izozmendiko goiko aldera.

Baina, nor dago atal bakoitzean? Goiko aldean, alde publikoa den heinean publikotasunerako heziak izan diren subjektuak egongo dira, hau da, publikotasun ezaugarriak dituztenak: indarra, kemena, borrokarako grina, razionaltasuna. Gizonak! Beheko aldean, alde pribatuan, pribatutasunerako hesituak eta pribatutasuneko ezaugarriak dituzten subjektuak topatuko ditugu: ahulak, beti maitatzeko prest, emozionalak. Emakumeak! Gizonak ikusgarrienak izan arren, emakumeak dira, batez ere, gatazka eusten dutenak.

Halere, gehiengo horrela den arren, izozmendien fluxuak eta trantsizioak izaten dira askotan. Gorputzak etengabe ari dira mugimenduan; goiko ataletik behera eta alderantziz. Askotan, emakumeak dimentsio ikusgarrira pasatzen dira, plazara edo armetara jauzi eginez. Nola egiten da jauzi hori? Edonor pasa daiteke? Zein dira jauzi horien arriskuak eta ondorioak?

Merezi duen bizitza/heriotza. Norena?

Butlerren ikerketatik abiatuta, gatazka armatu batean bizitza bera zalantzan dago, arriskuan. Gorputz guztiak guda-zelai bilakatzen dira, eta, bizitza 'ez segurua' bihurtzen denez, gure egunerokoa bizitza galeraren sentazioarekin bizi gara. Zaurgarritasuna 'bake' egoeran baino askoz ohikoagoa da gatazka armatuan. Horren ondorioz, heriotzarekin harreman normalizatuagoa agertzen da. Gatazkan, orduan, badaude gorputz bizidunak eta gorputz bizigabeak. Azken horiek batzuentzat gudariak edota terroristak izango dira, eta biktimak edo biktimarioak.

Bizitza bat galtzen denean, edota galtzeko arriskuan dagoenean, dolua agertuko da, eta doluaren bitartez bizitza horri negar egingo diogu. Gainera, bizitza/heriotza bakoitza, gorputz bakoitza, alegia, sexualizatua egongo da. Hau da, ezaugarri zehatz batzuk izango ditu bere sexu-generoaren arabera, eta gatazkaren atal batean edo bestean kokatuko da. Erdigunean, ertzetan edo gatazkatik at (Aretxaga, 1988; Butler, 2009).

Baina, Euskal Herriko gatazkan akaso bizitza guztiak berdinak izan al dira? Hobe esanda, heriotza guztiak berdinak al dira? Heriotza guztiek jasotzen dute dolu berdina? Edozein gorputzek merezi du dolua eta negarra? Galdera polemikoa planteatu dugu hor, eta erantzun argia: Ez! Bizitza guztiek ez dute negar berdina mereziko.

Izozmendiaren eskema berreskuratzen badugu, zeinek merezi dute gehiago? Ikusgarriagoak direnak, atal publikoan daudenak, eztabaida politikoa eta gatazka armatua egiten dutenak. Gizon publiko militanteak, batez ere. Beste aldean, dolua merezi ez duten bizitzak, edo hobe esanda, dolua

Zeinek merezi dute dolu eta negar gehiago? Ikusgarriagoak direnak, atal publikoan daudenak, eztabaida politikoa eta gatazka armatua egiten dutenak. Gizon publiko militanteak, batez ere

egiten dutenak. Horiek ikusten ez den atalean egongo dira, atal pribatuan. Emakumeak gehienbat, alegia. Lehenengoak gatazkaren erdigunean egongo dira eta bigarrenak ertzetan.

Euskal Herriko gatazkan hiru bizitza/heriotza mota aurkitu ditugu. Batetik, *negarra merezi duten bizitzak* daude. Horiek erdigunean daude, gatazka mantentzen dute, *full time*-ko militanteak dira. Beti prest eta eskuragarri daude eta denetara ailegatzen dira, ondo gainera. Bizitza horiek galtzen direnean, dolua jasotzen dute, gudari bihurtuz. Baina, bizitza/heriotza horiek, izozmendiak bezala, beste bizitza batzuk dituzte beti ezkutuan eurak eusten. Horiek identifikatu ditugun bigarren motatako bizitzak dira: *negar egiten duten bizitzak*. Gatazkaren ertzetan daude ia beti, eta erdigunean dagoen beste bizitza/heriotza eusten ematen dute bere denbora. Amak, neska-lagunak, arrebak eta abar dira. *Full time*-ko zaintzaileak dira. Beti zaintzeko prest, laguntzeko prest, maitatzeko prest eta gainera eskuzabaltasun osoz. Bizitza horien galerak normalean ez dakar dolurik, eurak baitira dolua egiten dutenak. *Full time*-ko militanteak *full time*-ko zaintzailea du gehienetan.

Identifikatu dugun azken bizitza/heriotza da problematikoena. *Negarra merezi ez duten bizitzak* dira. Horiek, negarra behar duten bizitzak izan arren, negar egiteko hezi dituzten bizitzak dira. Hau da, ama, neska-laguna edo alaba –*full time*-ko zaintzaileak, alegia– gatazkaren erdigunera pasatzen direnean gertatuko da, militanteak bihurtzen direnean. Iozmendiko beheko ataletik goikora trantsizioa gertatzen denean. Euren lekua ez da gatazkaren erdigunea; beraz, nola egongo dira han?

Erdigunera ailegatzeko eta bertan mantentzeko prozesua gatazkatsua egiten zaie emakume askori. *Full time*-ko militante bihurtu behar dute eta, aldi berean, *full time*-ko neska-lagun izan behar dute. Zaila benetan. Hori horrela izanik, emakume askok bi rola bete beharko dituzte aldi berean; horren ondorioz, nekez agertzen dira erdigunean, denetara ailegatzea ezinezkoa delako. Gainera, zaintzeko eta ez borrokatzeko heziak izan direnez, militantzian gehiago direla erakustera behartuak

sentitzen dira, etengabeko ebaluaketa batean egongo balira bezala. Azkenik, salbuespenak diren neurrian, alboan dituzten beste pertsona guztiek (*full time*-ko beste militante zein *full time*-ko zaintzaileek) beraiekin harremantzeko arazoak dituzte. *Full time*-ko militante gizona ez dago ohitua *full time*-ko militante neska-laguna, besterik ez, izaten. *Full time*-ko militante neska-laguna izanik, ezin du inolaz ere bere *full time*-ko zaintzailea galdu. Erokeria emakumearentzat! Bere bizitza galtzen denean, hiltzen denean, alegia, ez du dolurik jasotzen, ez da gudari bihurtzen, ez dutelako horretarako hezi.

Gatazkek emakumeen rol tradizionala gainazpikatzeko aukera irekitzen du. Sarekada handiak daudenean eta gazte asko atxilotuak direnean, espazio publikotik hainbat gorputz desagertzen dira, eta gorputz edo bizitza berriek euren lekua bete behar dute, borrokak aurrera jarraitu behar duelako. Horrelako egoeretan, emakumeen gorputzak espazio pribatuko mugak gainditzeko aukera sortzen da eta militante bilakatzeko aukera erreala. Hori bai, *full time*-ko zaintzaileen ezaugarriekin ailegatzten dira izozmendiko goiko aldera, eta ziztu bizian *full time*-ko militanteen ezaugarriekin uztartu behar dute bere militantzia. Baina, borroka bukatzean, zer gertatzen da? ‘Bake’ egoeran ere hainbeste gorputz behar al dira? Gatazkan aukera ireki da emakumeak etxetik ateratzeko eta plazara jauzi egiteko, gatazkek berak behar dituelako gorputzak; baina, bakean jadanik egoera ‘normalera’ itzultzen da. Denak normalitatera itzuli behar du. Eta emakumeen egoera normala izozmendiko beheko aldean da, zaintza. Beraz, ‘normalizazio’ garaian emakumeak plazetatik iraitzeko arriskua dago, berriz bere espazio normatibora bidaliz: etxera eta armairura, alegia.

Ondorioak

Bost ideiarekin laburbil dezakegu esandakoa.

Batetik, euskal feminismoa, orain arte subjektu politikoa izan bada, egun Euskal Herriko gatazkaren irakurketa egiteko autoritate ukaezina duen aktore politikoa bilakatu da.

Gainera, bigarrenik, irakurketa horretan jadanik feministok ekarpenak egiten ari gara. Bakearen eta gatazkaren definizioak konplexutzen ari dira, adibidez, eta euren kutsu patriarkalean jarri da arreta.

Hirugarrenik, gatazka, gizonen leku politiko eta sinbolikoa izateaz gain, euren maskulinitatea eta autoritatea indartzeko

erabili izan da askotan. Gatazka bakar bati buruz (armatua) hitz egitera baino, dauden gatazka guztiei buruz hitz egitera gonbidatzen gaitu feminismoak.

Laugarrenik, gatazka gizonena izan bada, 'bakearen' negoziazioa soilik euren izateko arriskua dagoela plazaratzen du kritika feministak. Beraz, bakea ez da

izango soilik desarma, presoen hurbilketa eta abar; bakea generoen arteko harremanen birnegoziazioarekin etorriko da soilik.

Azkenik, gatazkaren bi dimentsioak erlazionatzeko gai izan behar dugu, eta bakoitzean emakumeek zein gizonek zer rol bete izan duten jakin behar dugu. Dimentsio publikoan, eztabaida eta borrokarako espazioan, *full time*-ko militanteak egon dira beti; dimentsio pribatuan, ordea, *full time*-ko zaintzaileak. 🌱

Gatazka gizonena izan bada, 'bakearen' negoziazioa soilik euren izateko arriskua dagoela plazaratzen du kritika feministak

Oharrak

1. Biolentzia handia pairatu zuten, adibidez, Gasteizko feministek Andra Mari Zuriko jaietan egindako ekintza feminista ostean (2015-08-07). Informazio gehiagorako, irakur *El Correo* egunkaria ekintza osteko egunetan.
2. Antolatzaileak Arantza Santesteban, Zuriñe Rodriguez eta Oihana Etxebarrieta izan ziren.
3. Horren adibide, Hamaika telebistan *IDEMtitateak* saioan eman zuten ‘Euskal Estatua, baina feminista?’ atala (www.hamaika.eus/tb/bideo/79289; berreskuratua: 2015-08-26).

Bibliografia

- Aretxaga, B. (1988): *Los funerales en el nacionalismo radical vasco*, Donostia: Baroja.
- Butler, J. (2009): *Frames of War. When Is Life Grievable?*, Londres eta New York: Verso.
- CALDH (2014): *Las voces de las mujeres persisten en la memoria colectiva de sus pueblos*, Guatemalako Hiria: CALDH.
- Etxebarrieta, O. (2013): *Erlazio afektibo sexualak espetxe garaian askatasun (g)une? Hainbat euskal emakumeren esperientziak*. Masterreko ikerketa proiektua (EHU, Leioa).
- Goikoetxea, J. (2015): *Bakea ez da existitzen, feminismoa bai*. UEUren ‘Euskal Herriko gatazkaren irakurketa, etorkizuneko bake feministaren bidean’ udako ikastaroan emandako hitzaldia (Iruñea, 2015-07-20).
- Lagarde, M. (2003): *Los cautiverios de las mujeres. Madresposas, monjas, putas, presas y locas*, Mexiko Hiria: Universidad Autónoma de México.
- Rodriguez, Z. (2015): *Euskal Herriko gatazkari berrirakurketa feministak*. UEUren ‘Euskal Herriko gatazkaren irakurketa, etorkizuneko bake feministaren bidean’ udako ikastaroan emandako hitzaldia (Iruñea, 2015-07-20).
- Sánchez, M. (2013): *Acciones colectivas de las mujeres por la paz en Colombia*. Masterreko ikerketa proiektua (EHU, Leioa).
- Wittig, M. (1973): *Le Corps lesbien*, Paris: Les Éditions de Minuit.